

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Наталія Вікторівна БОНДАРЕНКО,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманського національного університету садівництва,
nv_bondarenko@ukr.net,

Світлана Анатоліївна ВЛАСЮК,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманського національного університету садівництва,
vlasiuks@ukr.net

УДК 368.5(477)

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Представлено основні регламентовані та перспективні шляхи розвитку страхових компаній в умовах зниженого рівня державної фінансової підтримки аграрного сектору. Виявлено, що основними проблемами, які стримують розвиток агрострахування в Україні, є недостатня інформаційна обізнаність аграріїв, відсутність довіри до страхових компаній, незначна юридична підтримка, відсутність дієвого механізму управління ризиками у сільськогосподарському виробництві тощо. Розглянуто основні страхові компанії, які провадять свою діяльність на ринку агрострахування в Україні. Визначено, що основними видами страхових продуктів, котрі займають чільне місце на ринку агрострахування, є договори страхування: від загибелі посівів та майбутнього врожаю; втрат від падежу худоби; втрати, пошкодження та псування сільськогосподарської техніки тощо. Проаналізовано динаміку основних показників та динаміку сум страхових премій ринку агрострахування України. Виявлено, що в досить складних сучасних умовах діяльності як страхових компаній, так і агровиробників, що пов'язані з недо-

сконалістю нормативно-правового забезпечення, недовірою до страхових компаній з боку клієнтів, посередницькі послуги є затребувані. Сформульовано, що нинішні умови господарювання викликали в сільськогосподарських товаровиробників перегляд системи захисту при визначенні причини страхового випадку. Виявлено, що основною проблемою при розрахунку страховою компанією сум страхових виплат набирають питання, що виникають при визначенні підстав при настанні страхового випадку та обчисленні обсягів заподіяної шкоди. Запропоновано для оцінки страхового випадку залучати аварійних комісарів, які б об'єктивно та незалежно надали експертний висновок і узгоджували інтереси страховика та страхувальника. Проте відсутність нормативно-законодавчої бази, що надає їм право робити відповідні висновки щодо страхових випадків, зазвичай ставляться під сумнів. Виявлено, що провадження діяльності аварійних комісарів в аграрній сфері знаходиться на стадії розвитку. Для реалізації державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників необхідним є залучення аварійних комісарів, які, взаємодіючи із безпосередніми учасниками страхових договірних відносин (страховиком та страхувальником), неупереджено та об'єктивно оцінять страхову подію та розрахують рівень завданих збитків на умовах платності. Саме тому діяльність аварійних комісарів необхідно регламентувати на законодавчому рівні.

Ключові слова: страхування, страхова премія, договір страхування, страхова компанія, аварійні комісари.

В нинішніх умовах господарювання агрострахування є одним із важелів нівелювання ризиків втрати майна внаслідок несприятливих погодних умов, хвороб, пожеж, протиправних дій третіх осіб і підтримання фінансової стійкості та стабільності сільськогосподарських товаровиробників. Розвиток ринку агрострахування потребує розгляду питань, що висуваються викликами сьогодення щодо його вдосконалення та пошуку альтернативних шляхів покращення механізму функціонування. Актуальним і ефективним як для діяльності страхової компанії, так і для агровиробників є необхідність впровадження аварійних комісарів як дійової особи страхового ринку. Проте, відзначаючи переваги агрострахування, слід зауважити, що страховий ринок залишається малорозвинутим, що зумовило актуальність цього дослідження.

Підвищення результативності діяльності сільськогосподарських товаровиробників та забезпечення захисту їх фінансово-економічних відносин потребує перегляду механізму агрострахування та його дійових осіб. У наукових працях Н. Бондаренко, С. Власюк, О. Гудзь, О. Непочатенко, О. Олійника, П. Саблука, Л. Сілецької, П. Стецюка,

Л. Худолій, В. Якубович висвітлено основні положення, особливості та механізм функціонування ринку агрострахування. Натомість необхідним є розгляд специфіки та сучасного функціонування ринку агрострахування.

Мета статті — обґрунтування наукових положень та практичних засад, виявлення переваг та недоліків, загальних результатів діяльності страхового ринку, в т.ч. страхових продуктів, що пропонуються, надання пропозицій щодо удосконалення ринку агрострахування.

Протягом останнього часу страхові компанії на ринку агрострахування змогли адаптуватися до зниженого рівня державної фінансової підтримки. Проте на законодавчому рівні було регламентовано нові та перспективні шляхи їх розвитку:

— створено Об'єднання страховиків «Аграрний страховий Пул» (неприбуткова організація, котра на добровільних основах пов'язує страховиків України та поточна діяльність якої полягає в організації та провадженні ризиків страхування в господарській діяльності сільськогосподарських підприємств (виробництво, зберігання та реалізація продукції), в т. ч. з підтримкою держави щодо сільськогосподарських ризиків у виробництві) [1];

— затверджено Ліцензійні умови для здійснення виробничої діяльності з надання послуг фінансового характеру, в основі яких є відповідні вимоги, обов'язкові для виконання [2];

— введення в дію нових видів страхових послуг;

— розпочато підготовку аварійних комісарів на страховому ринку в сільському господарстві тощо.

Нині ринок агрострахування не виконує свою головну функцію — управління ризиками, для провадження діяльності сільськогосподарських товаровиробників та забезпечення сталого розвитку аграрної сфери України.

Процес добровільного страхування сільськогосподарських товаровиробників в Україні проходить досить повільно. Страхові компанії, які провадять свою діяльність, вважають, що сільськогосподарське виробництво є високоризиковим та неприбутковим. У випадку настання стихійного лиха в певному регіоні (області) підвищується ризиковість страхування сільськогосподарської продукції, при цьому масові звернення страхувальників призведуть до збитків страхових компаній. Саме тому система агрострахування потребує окремого індивідуального підходу.

Серед основних проблем, що стримують розвиток страхування аграрної галузі в Україні, виокремлюють:

— недостатня інформаційна обізнаність серед аграріїв щодо можливостей страхування в галузі;

— відсутність довіри в сільськогосподарських товаровиробників до страхових компаній;

— незначна юридична підтримка в питаннях страхування сільськогосподарської продукції;

- відсутність відповідного законодавчого впливу держави на якість страхових послуг під встановлення обов'язкового страхування;
- складність та нечіткість договорів страхування, а відповідно можливість їх різноманітного тлумачення;
- нечисленний перелік страхових послуг, які б могли задовольнити виробників конкретної галузі;
- недостатньо регламентоване на нормативному рівні страхування аграрної галузі;
- низька забезпеченість відповідними висококваліфікованими спеціалістами в цій галузі;
- відсутність дієвого механізму управління ризиками в сільськогосподарському виробництві [3].

Ризики аграрного виробництва несуть катастрофічний характер, страхові компанії, які керуються зазвичай власними інтересами, встановили монополію на надання страхових послуг сільськогосподарським товаровиробникам. Через це виробники, як правило, вимушені страхувати майно, передане в заставу на вимогу кредиторів та інших фінансово-кредитних установ, які забезпечують доступ до фінансових джерел.

Основними фінансовими установами, що діяли на ринку агрострахування в Україні у 2016 році, були (рис. 1) ІНГО-Україна (30,6 %), АСКА (21,2 %), Універсальна (20,0 %) та ін.

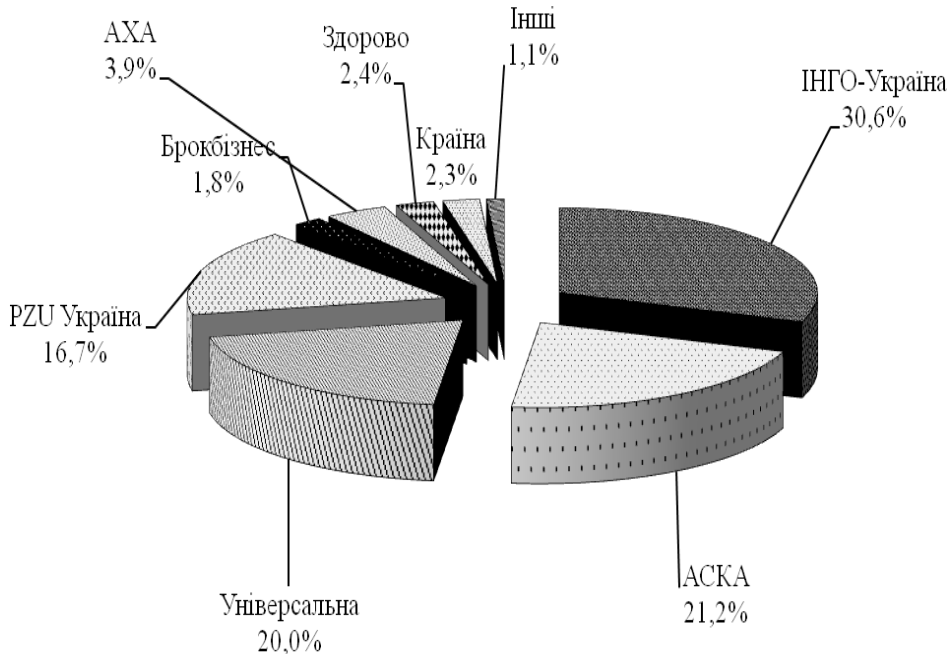

Рис. 1. Структура ринку агрострахування за 2016 рік

Відносин між суб'єктами страхування оформлюються страховим договором [4]. Специфічною рисою договорів агрострахування є поєднання таких правових відносин з особливостями їх індивідуального складу.

Серед видів страхових послуг, котрі лідирують на ринку агрострахування, переважають договори страхування: від загибелі посівів та майбутнього врожаю; втрат від падежу худоби; втрати, пошкодження та псування сільськогосподарської техніки тощо.

Протягом 2016 року страховими компаніями було укладено 787 страхових договорів, більшість з яких була заключена на весняно-літній період — 470 шт. та 317 шт. на зимовий (рис. 2).

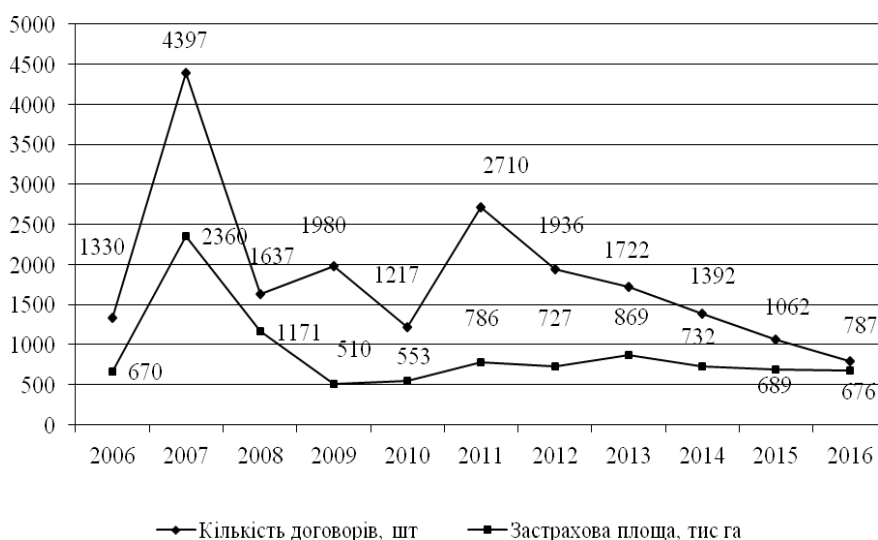

Рис. 2. Динаміка основних показників агрострахування за 2006–2016 рр.

Варто зазначити, що за 2006–2016 рр. (рис. 2) на ринку агрострахування намітилася негативна тенденція. Так кількість укладених договорів у 2016 році суттєво зменшилась (на 275 шт., або на 25,9 % порівняно з 2015 роком, на 1923 шт., або на 71,1 % у 2011 році, на 543 шт., або на 40,8 % у 2006 році). Обсяг застрахованих сільськогосподарських угідь також зменшився на 13 тис. га, або на 1,9 % порівняно з 2015 роком, на 110 тис. га, або на 14,0 % у 2011 році, проте порівняно з 2006 роком несуттєво збільшився на 6 тис. га, або на 0,9 %. Проте в досить складних сучасних умовах діяльності як страхових компаній, так і агровиробників, що пов'язані з недосконалістю нормативно-правового забезпечення, недовірою до страхових компаній з боку клієнтів посередницькі послуги є затребувані. Саме тому нагріла необхідність ступеневого перетворення страхових агентів у розви-

ниту складову аграрного страхового ринку, метою яких повинні стати забезпечення і всебічний його розвиток.

Однак, незважаючи на складні умови господарювання, деякі страхові компанії стабільно демонструють високі показники, в т. ч. як за рахунок кількості укладених договорів, так і надходження сум страхових премій (рис. 3).

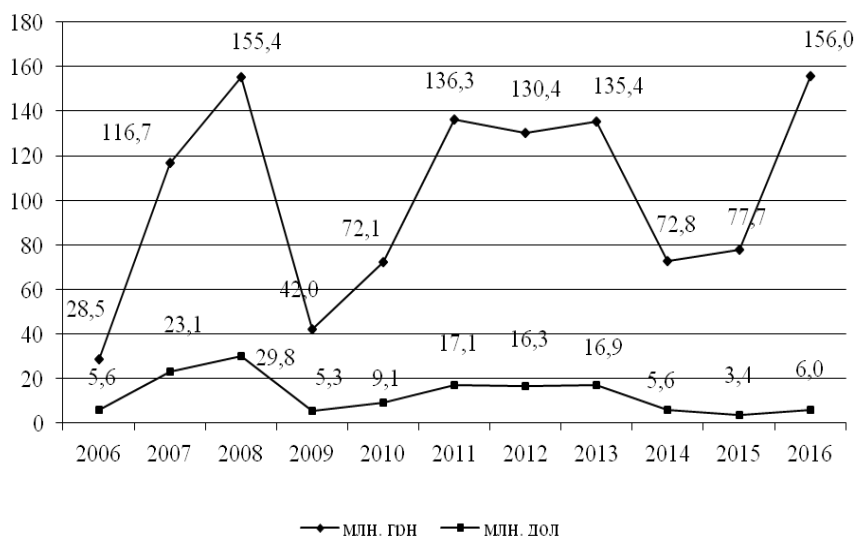

Рис. 3. Динаміка сум страхових премій за 2006–2016 рр.

Діяльність страхових компаній в аграрному секторі України за 2006–2016 рр., з огляду на суми отриманих страхових премій (рис. 3), свідчить про стабільний і динамічний їх розвиток (за винятком 2009–2010 рр. та 2014–2015 рр., у яких було суттєве зменшення надходжень страхових платежів). Основним чинником збільшення валових страхових премій за досліджуваний період є збільшення їх вартості.

Основною проблемою під час розрахунку страховою компанією сум страхових виплат, є визначення підстав при настанні страхового випадку та обчислення обсягів заподіяної шкоди. Нагальним, у цьому випадку є рівень кваліфікації відповідних спеціалістів, які провадять відповідну діяльність.

Страховання аграрного бізнесу як один із найбільш результативних засобів управління ризиками поєднує інтереси всіх учасників ринку —страховика, страхувальника та вигодонабувача. Умови сьогодення викликали в сільськогосподарських товаровиробників перегляд системи захисту при визначенні причини страхового випадку (стихійні лиха, нещасні випадки та ін.), розміру заподіяних збитків та залучення експертів, практична робота яких жодним чином не пов'язана з трудовими відносинами страхових компаній і є незалежною. Саме тому назріла потреба в спеціалістах, здатних діяти незалежно.

но, об'єктивно, в інтересах страховиків та аграріїв — аварійних комісарів.

Саме тому місія аварійних комісарів зводиться до узгодження інтересів страховика та страхувальника. Проте це можливо лише за умови того, коли аварійні комісари будуть висококваліфікованими, об'єктивними та незалежними.

У наукових працях дефініція «аварійний комісар» вперше зазначено у словнику страхових термінів, які тлумачать його, як особу (фізичну або юридичну), послуги якої використовують страховики для захисту прав при настанні певного страхового випадку із майном [5, с. 8].

Нині провадження діяльності аварійних комісарів в аграрній сфері перебуває на стадії розвитку. Так, нормативно-правовою базою України визначено їх основні площини, зокрема Закон України «Про страхування» [4] та Типове положення про організацію діяльності аварійних комісарів [6] характеризують аварійних комісарів як осіб, які мають займатися визначенням та з'ясуванням наслідків виникнення страхового випадку та розміру отриманих збитків, відповідають характеристикам, що встановлені нормативно-правовими актами України.

З виконанням повноважень і вимог Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [7] виникла першочергова необхідність у кваліфікованих аварійних комісарах для діяльності у сфері агрострахування.

Страхові компанії, діяльність яких проводиться на території України та які професійно займаються страхуванням ризиків сільськогосподарського виробництва, мають в своєму штаті або ж за трудовими угодами спеціалістів, які при настанні страхових випадків визначають розмір і причини збитків. Проте відсутність нормативного документа, який надає їм право робити відповідні висновки щодо страхових випадків, зазвичай ставляться під сумнів. Саме тому необхідним є нормативно-правове регулювання діяльності аварійних комісарів, яке дасть їм змогу об'єктивно й неупереджено, окремо від умов страховика та страхувальника робити оцінку страхового випадку.

Отже, аграрний сектор України нині є інвестиційно привабливим, бюджетоутворюючим та перспективним. Проте в цій галузі спостерігається незначний попит на страхові продукти, через високу їх вартість у зв'язку зі специфічними умовами господарювання.

Для реалізації державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників необхідним є залучення аварійних комісарів, які, взаємодіючи із безпосередніми учасниками страхових договірних відносин (страховиком та страхувальником) неупереджено та об'єктивно оцінять страхову подію та розрахують рівень завданих збитків на умовах платності.

Список використаних джерел

1. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 09.02.2012 р. № 4391-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 41. Ст. 491.
2. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів) : постанова Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 913. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://goo.gl/VZdf3r>.
3. Алексєрова Ю. Страхування сільськогосподарських ризиків: проблеми вирішення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2013. Вип. 135. С. 38–41.
4. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://goo.gl/4oRii9>.
5. Словарь страховых терминов / под ред. Е. В. Коломина, В. В. Шахова. М. : Финансы и статистика, 1991. 336 с.
6. Про затвердження Типового положення про організацію діяльності аварійних комісарів : постанова Кабінету Міністрів України від 05.01.1998 р. № 8. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://goo.gl/Z7Rz4n>.
7. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 09.02.2012 р. № 4391-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 41. Ст. 491.

Надійшла до редакції 10.10.2017

Bondarenko, N. V.; Vlasiuk, S. A. Realities and Prospects for the Development of Agricultural Insurance in Ukraine

There are main regulated and prospective ways of development of insurance companies in the conditions of a reduced level of state financial support to the agrarian sector. It has been found that the main problems restraining the development of agricultural insurance in Ukraine are insufficient information awareness of farmers, lack of trust in insurance companies, insignificant legal support, lack of effective mechanism for risk management in agricultural production, etc. It has been considered the main insurance companies, which carry out their activity in the market of agricultural insurance in Ukraine. It has been determined that the main types of insurance products which occupy a prominent place in the market of agricultural insurance are insurance contracts: crops and future harvest failure; losses of cattle; loss, damage and destruction of agricultural machinery, etc. It has been analyzed the dynamics of the main indicators and the dynamics of the sum of insurance premiums of the agricultural insurance market of Ukraine. It has been found that in the rather difficult current conditions of activity for both insurance companies and agricultural producers, connected with the imperfection of legislative environment, distrust of clients to insurance companies, mediation services are in demand. It has been formulated that the current conditions of economic activity have caused agricultural producers to review the system of protection in determining the causes of the insurable event. It has been found that the main problem when calculating the insurance premiums, are the issues that arise when determining the reasons for the occurrence of an insurable event and calculating the amount of damages.

It has been proposed to attract emergency commissioners to assess the insurable event, which would objectively and independently provide an expert opinion and coordinate the interests of the insurer and the insured. However, the lack of the legal framework that gives emergency commissioners the right to draw conclusions on insurable events is usually questioned. It has been found that the implementation of the activities of emergency commissioners in the agrarian sector is under development. It has been suggested to involve the emergency commissioners in order to implement state support for agricultural producers, which, interacting with the direct participants of the insurance contract relations (the insurer and the insured), will impartially and objectively assess the insurable events and calculate the level of damages on the terms of payment. That is why the activity of emergency commissioners needs to be regulated at the legislative level.

Keywords: *insurance, insurance premium, insurance contract, insurance company, emergency commissioners.*

